

Аврамовић Ненад*

*Правни факултет за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду*

Младенов Маријана**

*Правни факултет за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду*

ТТИП И СВЕТСКИ ПРИВРЕДНИ СИСТЕМ

Сажетак

Споразум о трансатланском трговинском и инвестиционом партнерству о ком преговарају САД и ЕУ за циљ има оснивање Трансатланске зоне слободне трговине. Предмет анализе су решења која предвиђа овај споразум, новине које доноси и последице које ће произвести у домену међународне трговине. Споразум је део концепта филозофије неолибералног капитализма и изградње глобалног униполарног поретка. Уговор је правни механизам којим Сједињене Државе желе да успоставе систем глобалног економског надзора над европском привредом преко мултинационалних корпорација на уштрб десуверенизације држава.

Пројекат неолибералног развоја светског привредног система, чији је интегрални део ТТИП, својом не-транспарентношћу и предлозима који смањују овласти државе у јавном сектору, смањују европске еколошке стандарде, уводи нови начин решавања спорова, дерогира радничка права и протежира ГМО у прехрамбеној индустрији на отпоре званичника европских земаља, најшире јавности, а посебно земаља БРИКС-а и Евроазијске уније. Циљ рада је да презентује и оцени

---

* Редовни професор

** Асистент

предложена решења ТТИП-а, али и наговести алтернативе и социјално прихватљивија решења.

Кључне речи: ТТИП, Европска унија, споразум, стандарди, светски економски систем, мултинационалне компаније, зона слободне трговине.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Међународна теорија и јуриспруденција неподељено су прихватили становиште Статута Међународног суда Уједињених нација да су међународни уговори основни обавезујући формални извор међународног јавног права. Еклектички приступ дефинисању појма међународних уговора прихватила је “Конвенција о уговорном праву од 1969. године у члану 1.(2) која дефинише међународне уговоре као споразум закључен писано између држава и који је регулисан међународним правом, било да је садржан у једном или два или више инструмената међународно повезаних, без обзира на његов посебан назив.”¹⁾

Аналогну дефиницију усвојила је и Конвенција о праву уговора између држава и међународних организација из 1986. године, која је регулисала и формално-правно уврстила међународне организације, додуше са изведеним субјективитетом, у домен међународно правних субјеката. Међународни уговори средство су и модус изградње и институционализације свеукупног међународног правног поретка, па и креације међународних економских односа, преваходно у режији држава и међународних владиних организација. Велики број аутора данас стоји, попут Р. Вукадиновића, на становишту да круг субјеката међународних односа уз „државу, као најстаријег и често најглавнијег носиоца интернационалних радњи, захваћа: међународне владине и невладине организације, политичке покрете међународног карактера, мултинационалне твртке, цркве и религијске покрете, разне професионалне међународне организације, нације, групе људи и човека појединца који у становитим ситуацијама може такођер дјеловати као субјект међународних односа.”²⁾ Предмет истраживања овог рада је анализа решења која кроз процес преговарања доноси Уговор о трансатлан-

1) Миленко Крећа, *Међународно јавно право*, Правни факултет, Београд, 2010, стр. 83.

2) Радован Вукадиновић, *Међународни политички односи*, Политичка култура, Загреб, 2004, стр. 106.

ском трговинском и инвестиционом партнерству (ГТИП) између Сједињених Америчких Држава и Европске уније. Циљ аутора је да презентују геополитичке, економске, финансијске, па и историјске детерминанте стварања највеће зоне слободне трговине у свету и објасни нетранспарентност преговарачког процеса у условима када изградња глобалног светског поретка добија и алтернативна решења на планетарном нивоу.

Такође, аутори ће презентовати и решења која доноси нацрт регионалног споразума о слободној трговини и њихове могуће последице на укупне међународне политичке и економске односе, статус и суверенитет, права и обавезе државе у међународном поретку, утицај на остваривање радничких права, поштовање прописа о заштити животне средине, заштити права потрошача, права интелектуалне својине...

2. ПРОМЕНЕ У СВЕТСКОМ ЕКОНОМСКОМ ПОРЕТКУ

Садашњи систем међународних економских односа и правила његовог функционисања утврђени су под патронатом Сједињених Америчких Држава после Другог светског рата. И рад глобалних међународних институција, посебно у сектору политике, економије и финансија, одвијао се под одлучујућим утицајем водећег светског финансијера Уједињених нација, ММФ, Светске банке, а од 1995. и Светске трговинске организације, Сједињених Држава, којим су убрзо прикључене земље Западне Европе. Оснивање и функционисање низа међународних економских организација регионалног типа у другој половини XX века било је углавном у знаку хладноратовских интереса водећих суперсила, САД и Совјетског Савеза и њихових сателита.

Распад Савеза Совјетских Социјалистичких Република дефинитивно је означио и пораз социјализма као друштвено-економског система стављајући га на маргине историје као утопијски покушај стварања хуманистичког друштва једнакости и социјалне правде.³⁾ Урушавање социјалистичког система са падом Берлинског зида процесу глобализације даје нову димензију која, по Кисинџеровом виђењу, од глобализације као “равнотеже моћи” у време Хладног рата прелази у “преконцентрацију силе” односно униполаризам и

3) Ненад Аврамовић, *Дипломатско право*, Привредна академија, Нови Сад, 2006, стр. 109.

нови светски поредак. “Амерички империјализам и интервенционизам као средство за постизање циља ширења неолибералног капитализма и светске хегемоније нарочито је добио на бескрупулозности, што је Фукујама пожурио да означи као крај историје и увод у нови поредак.”⁴⁾ Изградња униполарног света довела је до растакања политички “неподобних” сложених држава, а потом агресивније десуверенизације посебно малих и земаља у развоју. Глобализација, у чијој основи лежи неолиберална доктрина и моћ и карактер нових технологија намеће опште принципе, правила и поступке управљања, организације и пословања привреде, што сужава простор за аутономне економске и развојне политике појединих, посебно мањих и неразвијених земаља.⁵⁾ Крупни капитал се наметнуо у већини развијених земаља и представља главни бизнис у њима, а посебно у оним најмоћнијим као САД, Енглеска, Немачка, Француска итд. Те државе са међународним институцијама ММФ-ом, Свјетском банком и СТО обављају двоструку улогу у служби тог капитала и неолибералног тржишта. Прво, у својој надлежности доносе мјере економске политике које погодују првенствено том крупном капиталу (нпр. порези, социјална давања, радничко законодавство, итд.). Друго, својом политичком моћи и економском снагом заступају интересе тог капитала и намећу неолиберално тржиште широм свијета односно земљама где год могу.⁶⁾

Лајт мотив доктрине неолибералима и најважнији вредносни критеријум – максимизација профита - довео је до апсолутизације тржишне економије и маргинализације економске државне суверености, па ни спорадична формирања регионалних економских организација, попут АСЕАН-а⁷⁾ односно Заједнице земаља

---

4) Василије Марковић, „Глобализација – одређење и империјални карактер Новог светског поретка“, *Мој недељник*, Београд, објављено 07.05.2016.

5) Слободан Максимовић, „Детерминанте односа државе и привреде“, *Бизнис и држава*, Центар за економска истраживања, Београд, 2006, стр. 64.

6) Момир Тећез, „Неолиберализам, економски развој и држава“, *Бизнис и држава*, Центар за економска истраживања, Београд, 2006, стр. 199.

7) Заједница држава југоисточне Азије (АСЕАН) основана је 8. августа 1967. године од стране Сингапура, Тајланда, Филипина, Малезије и Индонезије, да би се овој економској заједници прикључиле и Вијетнам, Мјанмар, Лаос, Камбоџа и Брунеји. АСЕАН данас, дакле, има десет држава чланица и површину од 4,4 милиона километара квадратних на ком живи преко 625 милиона становника што чини 8,8 одсто светске популације. Као економска групација десет земаља АСЕАН данас збирно чине седму економију у светским оквирима. Државе ове економске организације имају изузетно повољан географски положај, јер се налазе у троуглу између Индије, Кине и Аустралије.

југоисточне Азије или ОПЕК-а⁸⁾ нису утицали на суштинску промену кретања у светској економији. Неолиберални концепт глобализације укључује економску десуверенизацију држава и давање примата транснационалним корпорацијама у односу на националне државе. “Главни заговорници и оперативни носиоци потпуно слободног деловања тржишта су САД и крупни финансијски капитал, те познате међународне институције, Међународни монетарни фонд и Светска банка.”⁹⁾ Незадовољне униполарним политичким и економским устројством света земље са растућим економијама Бразил, Русија, Индија, Кина и Јужна Африка стварају БРИКС¹⁰⁾, организацију која се залаже за полицентрични концепт развоја света и реформу међународног финансијског система. Штавише, БРИКС је у реализацији својих циљева покренуо процес стварања сопствених међународних институција, попут Нове развојне банке и Пула условних девизних резерви, којим се недавно прикључила, на иницијативу Кине, и Азијска банка за инфраструктурне инвестиције. Ова банка основана је и директни је пандан Азијске банке за развој, којом доминирају Сједињене Државе и Јапан. Деловање БРИКС-а усмерено је ка постепеном потискивању долара као водеће светске валуте и преласка на обрачуне у националним валутама, а посебно повећање коришћења јуана у међународним плаћањима, који је као национална валута водеће економије света укључен и у резервну корпу светских валута.

Јачање позиција БРИКС-а у Азији повезано је са реализацијом кинеског пројекта “Економског појаса пута свиле”. Посебан значај има споразум са Русијом о њеном повезивању са Евроазијском економском унијом. Државе БРИКС-а теже да смање заостајање развијајући везе у областима високих технологија самостално и билатерално.¹¹⁾ Остваривање идеје Економског појаса пута свиле има за циљ да повеже Централну, Јужну, Источну и Западну Азију

---

8) Организација земаља извозница нафте - ОПЕК – основана је 1960. године са циљем да координише и усклађује нафтну политику земаља произвођача нафте. ОПЕК има седиште у Бечу и његове чланице су: Алжир, Ангола, Еквадор, Кувајт, Ирак, Иран, Либија, Нигерија, Катар, Саудијска Арабија, Уједињени Арапски Емирати и Венецуела.

9) Момир Ђећез, „Неолиберализам, економски развој и држава“, *Бизнис и држава*, Центар за економска истраживања, Београд, 2006, стр. 198.

10) Независна међународна организација БРИК, коју су сачињавале Бразил, Русија, Индија и Кина створена је 2011. године у Јекатеринбургу у Русији, да би 2011. Организација приступила и Јужна Африка и од тада она у међународним односима наступа као БРИКС.

11) Више на: fakti.org/globotpor/quo-vadis-orbi-sudbinu-sveta-odredice-sudar-ili-saradnja-zapadne-koalicije-i-istočne-koalicije

различитим начинима економске сарадње, као и интензивирање сарадње са Евроазијском унијом. Неке анализе говоре да је Кина већ сада везала око 30 одсто глобалног економског раста.

Водећа позиција земаља западног света на челу са САД у креирању реформи глобалног економског поретка, угрожена је паралелним деловањем БРИКС-а, Евроазијске уније и економских пројеката Кине, и не остварује се жељеним темпом ни у оквирима Светске трговинске организације. Отуда, водеће земље западног света, иначе носиоци глобализације, реформу светске трговине покушавају да спроведу закључењем низа мултилатералних и билатералних уговора о слободној трговини ван СТО, са једне стране елиминишући земље БРИКС-а, а са друге, кроз наведене уговоре, желе да реструктуришу економије земаља са којима воде преговоре. Притом треба имати у виду политички консензус који је основа сарадње економија Тријаде, који чине САД, Европска унија и Јапан.

3. ТРОЈНИ Т ПАКТ

И, управо, три трговинска споразума, која су у процесу преговарања, а иницирана су од Тријаде, имају за циљ стварање новог међународног привредно-правног поретка. Овим преговорима претходили су, преговори о реформи и даљој глобализацији и либерализацији светске економије који су почели у Дохи, а вођени у оквиру Светске трговинске организације. Ови преговори су завршени неуспешно. Одустајање од почетног предлога уследило је десет година после првог сусрета у Катару. Пропаст Доха споразума резултат је одбијања предложеног решења о даљој реформи светског привредног система од стране Кине, Индије и земаља Латинске Америке. Један од разлога неуспеха преговора лежи и у транспарентности преговарачког процеса и негативној реакцији светске јавности према предложеним решењима, која су ишла на руку најразвијенијим земљама, посебно САД и њиховим корпорацијама.

Неуспех Доха рунде био је знак за Сједињене Америчке Државе да преговарачки процес из Светске трговинске организације пресеље у стриктни домен аутономије воље уговорних страна. Први од њих је Споразум о трговини услугама (Trade in services agreement) или ТИСА споразум који регулише размену роба и слободну тр-

говину услугама, а за циљ има и приватизацију услужног сектора. Према подацима који су доспели у јавност о ТИСА споразуму преговарају Сједињене Америчке Државе, Европска унија, али и државе попут Аустралије, Израела, Канаде, Мексика, Пакистана, Тајвана, Турске и 15-так других.

Овај споразум има за циљ регулирати наднационални начин пружања здравствених услуга, дистрибуцију вода, пружања финансијских услуга, телекомуникација, транспорта итд. Спорна је “транспарентност” споразума, јер се земље обавезују да споразум ТИСА мора бити тајан пет година чак и након његовог усвајања.¹²⁾ Како ТИСА споразум регулише трговину услугама на коју отпада готово 80 одсто привреде САД и земаља Европске уније, јасно је да он утиче на регулацију економске политике земаља уговорница. Наиме, одрицање од економског суверенитета у домену јавних служби отвара могућност приватизовања здравства, школства, осигурања, транспорта, финансијских услуга и других грана услужног сектора. Либерализација тржишта услуга истовремено би претпостављања и увођење принципа националног третмана за стране мултинационалне компаније у сектору услуга. Приступањем таквом споразуму Европска унија би одустала од очувања остатка социјалне државе, који представљају темељну и социо-економску и хуманитарну вредност европске цивилизације.

О овом и друга два споразума нобеловац Џозеф Штиглиц каже: “САД и многе земље диљем свијета расправљају о новим трговинским споразумима који су се раније звали “уговори о слободној трговини”. Међутим, то више нису трговински споразуми, јер узимајући у обзир искључиво корпоративне интересе Сједињених Држава и ЕУ, ти уговори се протежу далеко изван подручија трговине, улагања и интелектуалног власништва, што доводи до темељних промјена у правној, правосудној и регулаторној структури државе. У исто вријеме, ти споразуми не могу бити контролирани или под утицајем демократских институција. Непоштени дио тих уговора је заштита инвеститора. Додуше, они морају имати заштиту од ризика губитка стечене имовине, али посебни увјети таквих споразума представљају кршење здравствених стандарда, очувања сигурности и у подручију финансија.”¹³⁾

12) www.altermainstreaminfo.com.hr/vijesti/klub-bilberbeg-ce-predstojecci-godisnji-skup pristupljeno 05.07.2016.

13) www.altermainstreaminfo.com.hr/vijesti/obavljen-kljucni-dio-sporazuma-tisa-zemlje pristupljeno 1.8.2016.

Други мултилатерални трговински уговор представља Споразум о транспацифичком партнерству (ТПП) у ком, у преговарачком процесу, учествује 12 земаља и то: САД, Канада, Аустралија, Нови Зеланд, Брунеји, Чиле, Јапан, Малезија, Мексико, Перу, Сингапур и Вијетнам.¹⁴⁾ Жељу да се придружи овом трговинском блоку као тринаеста чланица изразила је и Јужна Кореја. Заговорници транспацифичког партнерства са даљом либерализацијом тржишта очекују повећања привредног раста и стварање једног од највећих трговачких и инвестиционих савеза, који треба да изопшти Кину и минимизира њену улогу у региону. Опоненти ТПП сматрају да је један од циљева споразума обуздавање Кине и њеног економског раста, а да су промене у регулативи права интелектуалне својине и права заштите животне средине резултат лобирања мултинационалних компанија и заштите њихових интереса. Да Споразум о транспацифичком партнерству није само одраз међународних економских односа, већ рефлексија и глобалних привредних интереса, те средство за остваривање геополитичких и геостратешких интереса показује искључење Кине из ТПП. Ипак, Кина је као алтернативу и одговор на формирање транспацифичког партнерства покренула пројекат “Нови пут свиле” као одговор специфичној врсти трговинског рата који САД води против најмногорајудније земље света.

Трећи трговински уговор – Споразум о Трансатланском партнерству о трговини и улагањима између САД и ЕУ, чији делови су недавно доспели у јавност, изазвао је бујицу незадовољства и у неким земљама ЕУ, које су традиционални економски, али и војни и политички савезник Сједињених Држава.

4. ТРАНСАТЛАНСКА ЗОНА СЛОБОДНЕ ТРГОВИНЕ

Формални преговори између Сједињених Америчких Држава и Европске уније о закључењу Споразума о трансатланском трговинском и инвестиционом партнерству (ТТИП) започели су

---

14) Земље транспацифичке зоне слободне трговине чине 40 одсто светске економије и трећину светске трговине са скоро 800 милиона становника, а сам споразум предвиђа веће олакшице у вези са трговинским тарифама и квотама, те укидање пореских и непореских баријера, као и увођење заједничких стандарда за заштиту страних инвестиција и интелектуалне својине. С обзиром да постоји велика разлика у привредном развоју наведених земаља, те конкурентности економија земаља будућих чланица споразум предвиђа и структурне реформе и усаглашавање регулативе у области права интелектуалне својине, права конкуренције, заштите страних улагања и еколошких стандарда.

8. јула 2013. године. До данас је одржано 13 рунди преговора, а Споразум о слободној трговини између ЕУ И САД у ужем смислу укључује и Канаду, Мексико, земље кандидате за улазак у ЕУ, као и чланице Европске зоне слободне трговине (ЕФТА), па ће се последице евентуалног закључења споразума одразити и на Србију.

Поред системске везе са два наведена уговора ТТИП је логичан наставак либерализације светског тржишта започете низом покушаја склапања регионалних споразума о слободној трговини. Путоказ за успостављање глобалне и економске хегемоније Сједињених Држава на међународном нивоу је свакако Споразум о слободној трговини који су САД закључиле са Канадом и Мексиком, који је ратификован 1994. године. Закључење овог Северноамеричког споразума о слободној трговини или НАФТА споразума допринело је слободи кретања роба, услуга и капитала, али и институционалном јачању положаја мултинационалних предузећа на северноамеричком тржишту.¹⁵⁾

Трансатлански споразум између САД и ЕУ компатибилан је и са Свеобухватним економским и трговинским споразумом (ЦЕТА) између ЕУ и Канаде чије склапање и потписивање је формално предложено од стране Савета ЕУ. Ипак, Споразум ЦЕТА у потпуности ступа на снагу тек када Савет ЕУ уз сагласност Европског парламента усвоји исти, а потом и све државе чланице Уније исти ратификују у националном законодавству, као и Канада.

Званичници ЕУ и Канаде кажу да реч о “вероватно досад најнапреднијем споразуму те врсте, којим ће се потакнути извоз, снизити трошкови увоза која носе подuzeћа при производњи својих производа, пружити већи избор потрошачима и одржати строги стандарди ЕУ-а за производе, те тиме придонијети расту и отварању радних мјеста. Захваљујући ЦЕТА-и знатно ће се повећати пословне могућности за европска подuzeћа у Канаду. Тим ће се споразумом подuzeћима из ЕУ омогућити најбољи третман који је Канада икад понудила неком трговинском партнеру те ће им тако бити осигурани равноправни увјети на канадском тржишту.”¹⁶⁾

---

15) Покушај стварања зоне слободне трговине земаља Северне и Јужне Америке (ФТАА – The Free Trade Area of the Americas) у првој декади новог миленијума завршен је неуспешно, првенствено захваљујући негативном ставу водећих земаља МЕРКОСУРА.

16) Више под: Свеобухватни господарски и трговински споразум или ЦЕТА на: ec.europa.eu/croatia/news/2016/2016/20160713b_hr.htm преузето 5.08.2016. године.

Опоненти ЦЕТА споразума сматрају да је ”уговор пуки изговор за примопредају моћи из руку националних влада у руке великих бизниса и корпорација,” те да приватизација захваљујући клаузули о неповратним променама у Споразуму “уколико владе Канаде или ЕУ желе да неке ингеренције из ЦЕТА дила поново ставе под државну контролу, у својству јавног власништва – као што је то било досад, односно пре установљавања ЦЕТА уговора – ово настојање националних влада могло би се протумачити као кршење услова уговора.”¹⁷⁾ Наведени трговински уговори, међутим, нису изазвали посебну реакцију јавности, каква је забележена у Немачкој, Француској и још неким земљама ЕУ, а поводом решења која предвиђа Трансатланско трговинско и инвестиционо партнерство између САД и ЕУ. Званично, Споразум чије одредбе се крију од јавности, створио би економску заједницу САД и ЕУ од преко 800 милиона људи и са највећим друштвеним бруто производом. Стварање трансатланске зоне слободне трговине постигло би се укидањем царина, социјалних и еколошких баријера, елиминацијом техничких прописа и других препрека слободном кретању роба, услуга и капитала.

Геополитичке реакције на стварање трансатланске зоне слободне трговине, која треба да обезбеди економску доминацију САД, налазе се у формирању и делатности земаља БРИЦС-а и јачању утицаја Евроазијске економске уније, пројекту Русије, Белорусије и Казахстана, а који има за амбицију економску интеграцију бивших република Совјетског Савеза. Евроазијска унија, са друге стране, развија сарадњу са Кином и у улози партнера узима учешће у њеним привредним пројектима, али и другим земљама БРИЦС-а. Хронологија стварања нових међународних организација и закључења трговинских уговора показује да борба за изградњу униполарног света има све реалнију алтернативу великог броја држава које се залажу за мултиполарност савременог света и да је то дугорочан процес. У борби за остварење свог концепта светског економског поретка, наравно диктираног економским интересима, Сједињене Државе неретко прибегавају и

---

17) <https://pavlebasic.me/2016/06/16/da-li-su-transatlanski-trgovinski-sporazum-i-ceta-pretnja-demokratiji-preuzeto> 6.08.2016.

индуковањем политичких, па и војних сукоба и дестабилизацијом одређених земаља,¹⁸⁾ и региона.¹⁹⁾

5. ЗА И ПРОТИВ ТТИП-а

Али, док је отпор неолибералном глобализму, који носи ТТИП, очекиван на економском, геополитичком и геостратешком плану од стране држава БРИЦС-а и Евроазијске уније зашто су против Споразума о трансатланском трговинском и економском партнерству грађани, па неретко и легитимни представници водећих земаља ЕУ Немачке и Француске? Разлога има неколико.

Прво, недвојбен је утисак да се преговори о ТТИП-у воде не-транспарентно, што им одузима демократски легитимитет и рађа сумњу у добре намере уговорних страна. Процедура прихватања међународних споразума од стране ЕУ подразумева преговоре на нивоу Европске комисије, па потом доношење одлуке о прихвату од стране Савета ЕУ уз сагласност Европског парламента и на крају га морају ратификовати парламенти свих држава чланица. Дакле, текст Трансатланског споразума о трговини и инвестиционом партнерству мора бити јаван, како би држава чланица ЕУ о њему могла да се мериторно изјасни, на бази анализа његовог утицаја на ЕУ и земље чланице, а зарад заштите јавног интереса. До сада, иако је од почетка преговора прошло три године, приступ документима био је ограничен само на мању групу заступника у преговарачком процесу, што озбиљно нарушава процес демократског одлучивања у ЕУ, чије функционисање је нарушено референдумском одлуком Велике Британије о напуштању Уније.

Друго, економски ефекти стварања трансатланске зоне слободне трговине у сфери су маркетиншких нагађања, која је у доброј мери резултат нетранспарентности међународног преговарања.

---

18) По неким политичким аналитичарима политичка криза у Украјини, која је потом прерасла у грађански рат, изазвана је у циљу изазивања раскола између не само Русије и Украјине, већ и између Руске Федерације и Европске уније. Ову тезу потврђује и чињеница да су САД од свих чланица Уније тражиле увођење економских санкција Русији, као и блокирање неких енергетских пројеката какав је „Турски ток“. Овај захтев упућује се и државама кандидатима за улазак у ЕУ као форма усклађивања са спољном политиком ЕУ. Република Црна Гора је увела економске санкције Руској Федерацији, док је Србија тај захтев одбила.

19) Дестабилизација земаља северне Африке, позната као „арапско пролеће“ и Средњег и Блиског Истока за стварни циљ није имала увођење демократије, како су званичници САД и ЕУ говорили, већ дестабилизацију региона, смену власти и пад цена енергената, који би ослабио економску позицију Русије и земаља ОПЕК-а.

Економске студије које иду у прилог закључењу ТТИП пројектују економску добит и раст, додуше минималан, БДП и за САД и земље ЕУ, али и за сваку породицу на микро нивоу. Искуства спровођења НАФТА споразума, закљученог између САД, Канаде и Мексика, показују да је његовом реализацијом повећана трговинска размена, али изгубљено чак милион радних места, а неке прогнозе указују да ће спровођење ТТИП изазвати губитак најмање милион радних места у Сједињеним Државама и земљама Европске уније заједно. „Критичари НАФТА-е истичу да је споразум само појачао сиромаштво у Мексику. Многи мањи пољопривредници, посебице узгајивачи кукуруза, банкротирали су након улаза јефтиног, субвенционираниог кукуруза из САД-а против којег мексички сељаци нису имали ни најмање изгледа.“²⁰⁾ Ипак, реалну економску пројекцију ефеката закључења и примене Споразума о трансатланском партнерству могуће је извести тек након његове емпиријске примене.

6. РЕГУЛАТОРНА УСАГЛАШАВАЊА

Треће, опоненти стварања Трансатланске зоне слободне трговине сматрају да је регулаторна сарадња једна од највећих претњи ТТИП. „План „регулаторне сарадње“ ТТИП настоји да приближи ЕУ стандарде о безбедности хране онима који важе у САД. Међутим, америчка правила су много мање рестриктивна него европска. Око 70 одсто хране која се продаје у америчким супермаркетима садржи генетски модификоване састојке, за разлику од ЕУ, где је употреба генетски модификованих производа практично забрањена.“²¹⁾

Са друге стране, преговарачи из Европске комисије сматрају да регулаторна конвергенција треба да смањи бирократију за привредне компаније из Европске уније али и трошкове који су производ досадашње примене различитих правила која су на снази у ЕУ и Сједињеним Државама. Наиме, у домену финансијске регулативе стандарди САД су строжији од европских, као и неки еколошки, попут допуштеног степена загађења од стране аутомобила у САД или допуштени стандард нивоа токсичних хемикалија у играчкама. Те стандарде Европска унија би требало, дакле, да подигне. Званичници Европске комисије притом желе да усклађивање

20) www.w.com/bs/uciti-iz-nafta-e-za-ttip/a-19222669 приступљено 1.08.2016.

21) <http://rs-lat.sputniknews.com/vesti/20160425/1105177088/ne-podleci-pritisku-sad-najbolje-za-evropu-ttip.html#ixyy4Ae0JifvS>, приступљено 1.08.2016.

прописа и стандарда између Европске уније и САД, буде резултат обостраног компромиса, али без снижавања нивоа ЕУ заштите за здравље људи, животну средину или права потрошача. И, управо ти стандарди су проблем регулаторне сарадње. Јер, представници САД кроз Трансатлански споразум желе да наметну важеће америчке стандарде у производњи хране, који су далеко нижи од европских, те на тај начин протезирају своје мултинационалне компаније, чија производња је везана за прехранбену индустрију, и на тржишту Европске уније. У ствари, Европска унија од 1992. године примењује „начело предострожности“.

Принцип се темељи на логици права првенства апсолутних права појединца у односу на права правних особа. Из тог разлога се у Европској унији производ не може продати, осим ако није прошао низ обавезних тестирања и ако нема потврду агенције да неће наштетити потрошачима. То је принцип који не постоји у САД-у, где контроле агенције по логици економског либерализма омогућују непосредно пласирање производа, што се обуставља само када хиљаде потрошача поднесу доказе о тровању или другим штетама физичке природе. Осим тога, амерички потрошач сам мора да сноси све трошкове у тужби против компаније од које тражи одштету.²²⁾ Практично кроз ТТИП Сједињене Државе желе да елиминишу европско начело предострожности.

Као резултат, ТТИП би могао, слично новом трговинском договору са Канадом, дозволити ниске нивое генетски модификоване хране и сјемена да се увезу у Европу, а да нису дозвољени за продају у Европи или тестирана њихова сигурност за људе или околину. Ово значи да фармери становници не би знали да ли је грана или сјемена која купују контаминирана ГМ састојцима те би Европљани могли јести неовлашћене ГМ састојке који нису проверени.²³⁾ Такође, то подразумева и смањени унос података на етикетама пољопривредних производа и укидање права потрошача на информацију о храни коју једу. На тај начин “нико неће моћи рећи да ли говедина или свињетина долази од животиња које су третиране хормонима или фитохормонима. Јесу ли пилићи јели храну са антибиотцима, а месо ради бољег чувања опрано хлором.”²⁴⁾

22) www.altermainstreaminfo.com.hr/vijes.ti-velika-analiza-ttip-centralisticki-apsolutisticki-i-arogantni-215 приступљено 2.08.2016.

23) czzs.org/served-up-by-ttip приступљено 25. 07.2016.

24) www.altermainstreaminfo.com/hr/vijesti/velika-analiza-ttip-centralisticki-apsolutisticki-i-arogantni-215 приступљено 2.08.2016.

Омогућавање уласка ГМО семена, ђубрива и пестицида на европско агротржиште без потребних гаранција о могућој штетности истих, по ниским ценама, захтевало би прикључивање малих и средњих пољопривредника ЕУ у ГМО систем мултинационалног агро-бизниса или, пак, њихово економско посртање.²⁵⁾ Отуда, и отпор европских пољопривредника, а посебно произвођача органске хране, против генетски модификованих усева, који слове као потенцијални ризик по здравље људи и животиња. До потврде о штетности генетски модификованих организама за људску исхрану, која би имала научну верификацију, тешко је доћи обзиром на опструкције које праве мултинационалне компаније. Нека истраживања су, међутим, добила и судски епилог.²⁶⁾ Међутим, ни тврдња да америчко законодавство не брине о здрављу становника мора се прихвати са резервом. Наиме, “због споменутих разлика у доношењу регулативе, америчка Агенција за заштиту околиша ЕПА од тамошњих компанија захтева “разуман ступањ сигурности да производ није штетан”. Исто тако, у случају да знанствена анализа није довршена, америчко законодавство даје могућност да се ти производи лиценцирају са резервом. У стварности, наводи се у студији, то је довело до тога да је 65 одсто, од укупно 16 тисућа пестицида одобрених 2012. у САД-у, лиценцирано са резервом. У апсолутним бројкама, САД је дозволио коришћење 82 супстанце које су у ЕУ означене као штетне по здравље. Код производње меса, у причу улазе хормоне раста и антибиотици.²⁷⁾

Слично је и са прописима о заштити животне средине. Док у ЕУ компаније морају да докажу да супстанце које се користе нису токсичне, у САД је обрнуто – ниједна супстанца не сматра се токсичном док се не докаже супротно. Као резултат тога, у ЕУ је забрањено коришћење 1.200 супстанци, док је у САД забрањено свега 12.²⁸⁾

Следећи аналогiju америчких захтева код регулаторног усаглашавања, која је на пољу остваривања радничких права презен-

25) Пољопривредна производња у Европи у преко 80 одсто случајева одвија се на површини мањој од 10 хектара и уважава како друштвене тако и економске и еколошке стандарде. За разлику од ње просечна величина пољопривредног имања у САД износи 95 хектара, а производња је индустријски организована и тржишно оријентисана.

26) Опширније о томе на: www.magacinportal.org/2015/12/07/gmo-je-otrov-sud-u-parizuprihvatio-rezultate-seralinija/

27) www.h-alter.org/vijesti/nocna-mora-eu-poljoprivrede, приступљено 25.07.2016.

28) <http://rs-lat.sputniknews.com/vesti/20160425/1105177088/ne-podleci-pritisku-sad-najboljeza-evropu-ttip> приступљено 25.07.2016.

тована применом НАФТА споразума, за очекивати је да би “ТТИП могао угрозити тешко изборена права попут колективних уговора. Наиме, пошто су радничка права у САД (примедба аутора) у правилу знатно нижа него у западној Европи (САД нпр. никада није ратифицирао ИЛО конвенције којима се гарантира право на синдикално удруживање и колективно преговарање док је око половине америчких држава усвојило анти-синдикалне законе у оквиру “right to work” схеме), ТТИП би могао створити додатни компетитивни притисак који би резултирао резањем плаћа и смањивањем права дилџем Европске уније.”²⁹⁾

Сличну квалификацију о радничким правима у оквиру Трансатланског споразума даје и нобеловац Џозеф Штиглиц “Велики циљ ТТИП-а је декласификација друштвене функције рада. ТТИП ће у Европи снизити плате и изједначити са онима у САД-у, које су као што сви знају, ниже од оних у Европи. Дакле, једини који ће имати користи од споразума ће бити европске филијале америчких мултинационалних компанија, које ће на крају плаћати своје раднике у Европи према параметрима који су на снази у САД-у. Затим, ако неко покуша приговорити, неће се моћи традиционално обратити националном суду. Не! Све што иде преко ТТИП-а ићи ће преко заједничког арбитражног суда у САД-у, што је суд приватне природе, јер њиме доминирају правници мултинационалних компанија, од којих многи такође обављају функцију судија!”³⁰⁾

7. СИСТЕМ РЕШАВАЊА СПОРОВА

Четврто, Трансатлански споразум о трговинском и инвестиционом партнерству изазвао је посебну полемику одредбама о начину решавања спорова, које су практично преузете из НАФТА споразума. Предложени механизам заштите инвеститора у оквиру ТТИП-а и ЦЕТА-е предвидео је решавање спорова између страних инвеститора и државе и у ситуацијама када страни улагач процени да је дошло до повреде његових права, односно угрожавања очекиваног будућег профита. Иначе, ИСДС је као правни механизам настао у постколонијалном раздобљу са циљем заштите страних инвестиција у државама са недовољно развијеним законодавством. Овај

29) www.forum.tm/vijesti/ako-pozdravljate-ttip-pozdravite-se-s-radnim-mjestima-2343 приступљено 24.07.2016.

30) www.altermainstreaminfo.com/hr/vijes.ti-velika-analiza-ttip-centralisticki-apsolutisticki-i-arogantni-215 приступљено 2.08.2016.

начин решавања спорова, познат под називом Investor State Dispute Settlement (ИСДС), Европски парламент је одбацио, а Европска комисија је предложила нови предлог механизма заштите инвеститора под називом “Систем инвестиционих судова” (Investment Court System – ИЦС).

Идеја је да се у оквиру билатералног уговора установи и детаљно регулише двостепени систем заснован на јасно дефинисаним процесним правилима, у коме би судиле квалификоване судије. Посебна правила обезбедила би лакши приступ том суду за мала и средња привредна друштва. Нови систем треба да ступи на место постојећег, арбитражног система решавања спорова између улагача и држава, како у Трансатланском партнерству, тако и у другим међународним трговинским и инвестиционим уговорима о којима ЕУ преговара или ће преговарати у будућности.³¹⁾

За разлику од “старог” ИСДС-а, ИЦС омогућава државама право жалбе на првостепену одлуку, а испоставио би се и растер од 15 сталних арбитрара којима би било забрањено да буду адвокати у некој другој ИЦС арбитражи. Такође, инвеститорима би се аутоматски обуставили сви покренути поступци на националним судовима при покретању парнице на ИЦС-у те и не би било дозвољено поновно покретање случаја у склопу националног законодавства у случају неуспеха на ИЦС-у. Такође, иако би страним инвеститорима било забрањено покретање поступка у склопу националног законодавства након покренутог ИЦС спора о истом предмету, ништа их не спречава да након негативног исхода на највишим инстанцама националног законодавства покрену случај на ИЦС-у, нити их ишта спречава да потпуно заобиђу национална или европско законодавство и директно покрену случај на ИЦС-у.³²⁾

Ако се зна да су главни страни инвеститори мултинационална предузећа, а она и кроз механизам ИСДС, а и предложеног ИЦС, имају повлашћен положај у односу на државу реципијента, јасно је да је ТТИП нови међународни уговор којим се институционализује десуверенизација држава и подређује интересима транснационалних и мултинационалних компанија чији је циљ максимализација профита. Да су државе реципијенти и њихов јавни интерес угрожени овим правним механизмима показује и пример одштете која

31) www.arbitrationassociation.org/европска-унија-предложила-оснивање-м/ приступљено 24.07.2016.

32) www.bif.rs/2016/01/ttip-legalizovanje-npravde/ приступљено 25.07.2016.

се тражи од Немачке,³³⁾ а због одлуке о постепеном гашењу нуклеарних електрана.

Пето, кроз ГТИП се наставља процес приватизације јавних служби који је стимулисан ТИСА споразумом. Даља либерализација јавних служби и институција (здравства, образовања, јавног превоза, снабдевања водом, електричне енергије...) отвориће простор за стране улагаче и смањити улогу државе у тзв. зони социјалног дејства. А, управо најразвијеније земље Европске уније љубоморно су се поносиле својим мерама заштите које јемчи "социјална држава". Штавише, ГТИП предвиђа строже услове национализације јавних предузећа која су једном приватизована, ограничавајући на тај начин и друштвено економски развој који се базира искључиво на приватној својини. Да ли ће Европска унија успети да се одбрани од овог захтева транснационалног капитала за потпуно отварање тржишта тешко је рећи иако супротних примера има. Из преговора о Споразуму о трансатланском трговинском и инвестиционом партнерству, на захтев француске владе, искључена је индустрија филма и музике. На тај начин исказана је политичка воља Француске за спасавањем националне кинематографије и музике од комерцијалне мега индустрије Холивуда.

И, на крају, премда не и најмање важно проблем у преговорима око ГТИП-а представља и поглавље о ауторским и правима индустријске својине, по ком САД и ЕУ имају опречне ставове. Моћна фармакоиндустрија преко Трансатланског споразума жели да ограничи јавност приступа подацима са клиничког испитивања лекова, а тиме и генеричку производњу јефтинијих лекова, а САД увођење Трговинског споразума против фалсификовања (АЦТА). Европски парламент је већ одбио ратификацију АЦТА споразума, јер је садржао одредбе које обавезују интернет провајдере да обавештавају титуларе о повредама права интелектуалне својине на Интернету, јер је сматрао да се ради о повреди јавног приступа информацијама.

---

33) Шведска компанија Ватенфал тужила је Немачку за 4,7 милијарди евра одштете због одлуке о поступном гашењу нуклеарних електрана до 2022. Иначе ову одлуку Немачка је донела ради заштите јавног здравља, а након нуклеарне катастрофе у јапанској Фукушими.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић Ненад, *Дипломатско право*, Привредна академија, Нови Сад, 2006.
- Вукадиновић Радован, *Међународни политички односи*, Политичка култура, Загреб, 2004.
- Крећа Миленко, *Међународно јавно право*, 4. измењено и допуњено издање, Правни факултет, Београд, 2010.
- Максимовић Слободан, „Детерминанте односа државе и привреде“, *Бизнис и држава*, Центар за економска истраживања, Београд, 2006.
- Марковић Василије, „Глобализација – одређење и империјални карактер новог светског поретка“, *Мој недељник*, Београд, објављено 07.05.2016.
- Ћелез Момир, „Неолиберализам, економски развој и држава“, *Бизнис и држава*, Центар за економска истраживања, Београд, 2006. година
- fakti.org/globotpor/quo-vadis-orbi-sudbinu-sveta-odredice-sudar-ili-saradnja-zapadne-koalicije-i-istočne-koalicije
- www.altermainstreaminfo.com.hr/vijesti/klub-bilberbeg-ce-predstojeci-godisnji-skup
- www.altermainstreaminfo.com.hr/vijesti/obavljen-kljucni-dio-sporazuma-tisa-zemlje
- ec.europa.eu/croatia/news/2016/2016/20160713b_hr.htm
- <https://pavlebasic.me/2016/06/16/dali-su-transatlanski-trgovinski-sporazum-i-ceta-pretnja-demokratiji>
- www.w.com/bs/uciti-iz-nafta-e-za-ttip/a-19222669
- www.altermainstreaminfo.com.hr/vijesti/velika-analiza-ttip-centralisticki-apsolutisticki-i-arogantni-215
- czzs.org/served-up-by-ttip/
- www.magacinportal.org/2015/12/07/gmo-je-otrov-sud-u-parizu-prihvatio-rezultate-seralinija/
- www.h-alter.org/vijesti/nocna-mora-eu-poljoprivrede
- <http://rs-lat.sputniknews.com/vesti/20160425/1105177088/ne-podleci-pritisku-sad-najbolje-za-evropu-ttip>
- www.forum.tm/vijesti/ako-pozdravljate-ttip-pozdravite-se-s-radnim-mjestima-2343
- www.arbitrationassociation.org/evropska-unija-predlozila-osnivanje-m/
- www.bif.rs/2016/01/ttip-legalizovanje-nepravde/

Nenad Avramovic
Marijana Mladenov

TTIP AND WORLD ECONOMIC SYSTEM

Resume

Transatlantic trade and investment partnership is a bilateral agreement between the US and EU, and expresses the continuity of the United States in building a global world the according to neoliberal economic grounds. Within the context of the proposed solutions TTIP represents the logical continuation of the NAFTA agreement, whose implementation is in progress, and it is compatible with the Trans Pacific Partnership Agreement (TPP), The Trade in Services Agreement (TISA) and the Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA), which are at different stages of negotiations.

The aim of these agreements is further liberalization of movement of goods, services and capital, and institutional strengthening of multinational companies, especially those based in the US. Creation of a free trade zone between the US, EU and their political, economic and military satellites by contracts, has economic objectives, however, at the same time it represents the instrument of ostracism BRICS countries and the Eurasian Union, and in particular China and Russia in the context of international economic exchanges. Through TTIP the process of privatization of public services continues, since it was unsuccessfully implemented through the mechanisms of the World Trade Organization, and then moved into the domain of international trade harmonization process. The Trade in Services Agreement (TISA) promotes free international trade in services with in order to realize the privatization of the service sector. Transatlantic trade and investment partnership represents the continuation of the liberalization of public services and institutions in the sectors of health, education, public transport, water supply, electricity, which traditionally are the economic activities of special national interest.

The flows of foreign capital in these areas, further derogate the economic sovereignty of nation states and

depriving them of social prerogatives. At the same time, privatization of the public sector means that multinational companies are becoming the dominant factor in economic development and the service sector of recipient country.

Some provisions of TTIP, such as the realization of workers' rights, the use of GMOs in the food industry, dispute resolution and environmental standards are contrary to the interests of the EU, which causes public protests and negative reaction from officials of member countries. While Comprehensive Economic and Trade Agreement in effect the matter of realization of the EU and Canada, the future of the Transatlantic trade and investment partnership will become more uncertain, since the agreements have become topics of democratic analysis of the general public.

Keywords: TTIP, European Union, agreement, standards, world economic system, multinational corporations, free trade zones.